

ТАНИЛЦУУЛГА

Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийн тухай хуулийн төсөл

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 5 дахь хэсэгт "... хөдөлмөрийн чадвар алдах, хүүхэд төрүүлэх, асрах болон хуульд заасан бусад тохиолдолд эд, мөнгөний тусламж авах эрхтэй" гэж заасан байдаг.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор батлагдсан "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого"-д "Амьдралын баталгааг хангах нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг хөгжүүлж, амьдралын чанарыг дээшлүүлэхүйц нийгмийн даатгалын тогтолцоог бэхжүүлнэ.", "Нийгмийн даатгалын хамрах хүрээг өргөжүүлнэ." "Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгийн зохистой удирдлагыг төлөвшүүлж, санг алдагдалгүй түвшинд хүргэх, нийгмийн даатгалын бүрэн бие даасан тогтолцоог бий болгоно.", "Нийгмийн даатгалын хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно." гэж тус тус заасан.

Мөн "Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл, "Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр"-т "нийгмийн даатгалын тогтолцоог шинэчилж, ...монгол хүний амьдралын чанарыг дээшлүүлнэ." гэсэн зорилтуудыг дэвшүүлсэн. Төрөөс тэтгэврийн шинэчлэлийн талаар баримтлах бодлогод "...нийгмийн даатгалын сангаас олгох жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмжийн хугацааг нэмэгдүүлэх" гэж заасан зэрэг нь хуулийн төслийг боловсруулах хууль зүйн үндэслэл болж байна.

Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуулийг мөрдөж эхэлснээс хойш 25 жилийн хугацаанд тэтгэвэр, тэтгэмжийг тогтоох, олгохтой холбогдсон асуудлаар 20 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Нэмэлт, өөрчлөлтөөр нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийн төрлийг нэмэгдүүлэх, хөдөлмөрийн чадвар түр алдсан, жирэмсний болон амаржсаны амралттай байсан хугацааг шимтгэл төлсөн жилд тооцох, тэтгэмж авах эрх, нөхцөл, хэмжээ, хугацаа болон тэтгэмж авах талаар даатгалын байгууллагад өргөдөл хүсэлт гаргах хугацааг тус тус зохицуулсан.

Түүнчлэн Нийгмийн даатгалын сангаас олгох ажилгүйдлийн тэтгэмжийн тухай хуульд 3 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Тухайлбал, үйлчилгээний хүрээг өргөтгөх, хүндэтгэх шалтгаантай бол ажилгүй болсноо 3 сарын дотор бүртгүүлэх, ажлаас халагдсан шалтгаанаас хамаарахгүйгээр ажилгүйдлийн тэтгэмжийг олгох, ажилгүйдлийн тэтгэмж олгох журмыг батлах этгээдийг тодорхой болгох зэрэг даатгуулагчийн эрх ашигт нийцсэн хуулийн зохицуулалтыг тусгасан.

Дээрх хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр тэтгэмжтэй холбоотой тулгамдсан асуудлыг хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар тухай бүр шийдвэрлэсэн боловч нийгмийн даатгалын сангийн тогтвортой, бие даасан байдлыг урт хугацаанд хангах, тэтгэмж болон ажилгүйдлийн даатгалын сангаас олгож буй тэтгэмжийн хэмжээ, хугацааг өөрчлөх, нөхцөл, шалгуурыг даатгуулагчид ээлтэй байдлаар уян хатан болгох зэрэг асуудлуудыг шийдвэрлэх шаардлагатай байсаар байна.

Мөн одоогоор хөдөлмөрийн чадвар түр алдсаны, жирэмсний болон амаржсаны, оршуулгын тэтгэмжийн харилцааг Нийгмийн даатгалын сангаас олгох

тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуулиар, ажилгүйдлийн тэтгэмжийн харилцааг Нийгмийн даатгалын сангаас олгох ажилгүйдлийн тэтгэмжийн тухай хуулиар тус тус зохицуулж байна. Эдгээр богино хугацааны тэтгэмжийн харилцааг хоёр өөр хуулиар, мөн даатгуулагчийн урт хугацааны тэтгэврийн харилцааг тэтгэмжийн харилцаатай нэгтгэн нэг хуулиар зохицуулж байгаа нь иргэд, даатгуулагч, ажил олгогчид ойлгомжгүй байдлыг үүсгэж ирсэн.

Тэтгэмжийн бүх харилцааг нэгтгэн нэг хуулиар буюу тэтгэмжийн даатгалын сангаас хөдөлмөрийн чадвар түр алдсаны тэтгэмж, жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмж, нас барсан даатгуулагчийн гэр бүлийн гишүүнд олгох тэтгэмж, ажилгүйдлийн даатгалын сангаас ажилгүйдлийн тэтгэмж, шимтгэлийн хөнгөлөлт тус тус олгодог байхаар зохицуулах шаардлагатай байна.

Тэтгэмжийн даатгалын сангийн талаар:

Тэтгэмжийн даатгалын санд 2020 онд 111.4 тэрбум төгрөгийн шимтгэлийн орлого төвлөрч, 191.2 мянган даатгуулагчдад 143.0 тэрбум төгрөгийн хөдөлмөрийн чадвар түр алдсаны, жирэмсний болон амаржсаны, оршуулгын тэтгэмж олгосон.

Тэтгэмжийн даатгалын сан нь 2014 онд 64.5 сая, 2015 онд 8.3 тэрбум, 2016 онд 7.2 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай гарсан бол шимтгэлийн хувь хэмжээг 0.2 пунктээр нэмэгдүүлсний дүнд 2017 онд 12.5 тэрбум, 2018 онд 14.8 тэрбум, 2019 онд 23.3 тэрбум төгрөгийн ашигтай ажилласан хэдий ч 2020 онд сангийн орлого буурч, зарлага нэмэгдсэн.

Монгол Улсын Засгийн газраас дэлхий улс орнуудад тархаад байгаа короновируст халдвар (Ковид-19) цар тахлын улмаас үүссэн сорилт бэрхшээлийг шийдвэрлэхийн тулд цар тахлын эсрэг хариу арга хэмжээг эрчимжүүлэх, урьдчилан сэргийлэх, улс орны хэмжээнд “Гамшгаас хамгаалах бүх нийтийн бэлэн байдал”-ын зэрэгт шилжүүлсэн хугацаанд ажил олгогч, иргэдийн ажлын байрыг хадгалах, хамгаалах, цалин хөлс, орлогыг бууруулахгүй байх, нийгмийн хамгааллын асуудлыг шийдвэрлэх зэрэг арга хэмжээг авч байна. Үүнд: Нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлөх, ажилгүйдлийн даатгалын сангаас дэмжлэг үзүүлэх тухай, Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгчийг торгох шийтгэл, алдангиас чөлөөлөх тухай хуулийг Улсын Их Хурлын чуулганы 2020 оны 04 дүгээр сарын 09-ний өдрийн хуралдаанаар тус тус баталсан.

Энэхүү хуулийн хүрээнд 2021 оны 03 дугаар сарын байдлаар 37.2 мянган аж ахуйн нэгж, байгууллага шимтгэл чөлөөлөлтөд хамрагдаж, нийт 496.2 мянган даатгуулагчийг 789.1 тэрбум төгрөгийн шимтгэлээс чөлөөлсөн.

Мөн үйл ажиллагааг нь зогсоосон аж ахуйн нэгжийн ажиллагсдад 2020 оны 4, 5, 6 сард ажилтан тус бүрд 200 000 төгрөгийн дэмжлэг үзүүлж ажилгүйдлийн даатгалын сангаас 7.3 мянган ажил олгогчийн 80.9 мянган даатгуулагчдад 44.2 тэрбум төгрөгийг олгосон. Төрөөс шимтгэлийн чөлөөлөлт, хөнгөлөлтийг аж ахуйн нэгж, даатгуулагчид үзүүлснээр ажил олгогчид санхүүгийн хувьд дэмжлэг болох, ажлын байр хадгалагдаж, хамгаалагдах, даатгуулагчийн шимтгэл төлсөн хугацаа тасрахгүй байх, улмаар нийгмийн даатгалын сангаас тэтгэвэр, тэтгэмж, төлбөр, зардал авах боломжийг бүрдүүлэх чухал ач холбогдолтой хэдий ч сангийн орлогыг бууруулж, зардлыг нэмэгдүүлсэн.

Мөн тэтгэмжийн даатгалын сангийн зардал нэмэгдүүлсэн нэг нөхцөл нь 2020 оноос шинээр хэрэгжиж буй хууль, хуулийн нэмэлт, өөрчлөлттэй холбоотой. Тухайлбал, Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуульд заасны дагуу 3 хүртэл насны хүүхдээ асарч байгаа эхчүүдийн нийгмийн даатгалын шимтгэлийн 50 хувийг өөрөө төлсөн тохиолдолд үлдсэн 50 хувийг даатгуулсан эсэхээс хамаарч тэтгэмжийн даатгалын сангаас эсхүл улсын төсвөөс төлүүлэхээр, сайн дурын даатгуулагч эхэд жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмжийг 12 сарын орлогын дунджаас 70 хувиар тооцож байсныг 100 хувиар тооцож олгох болсон.

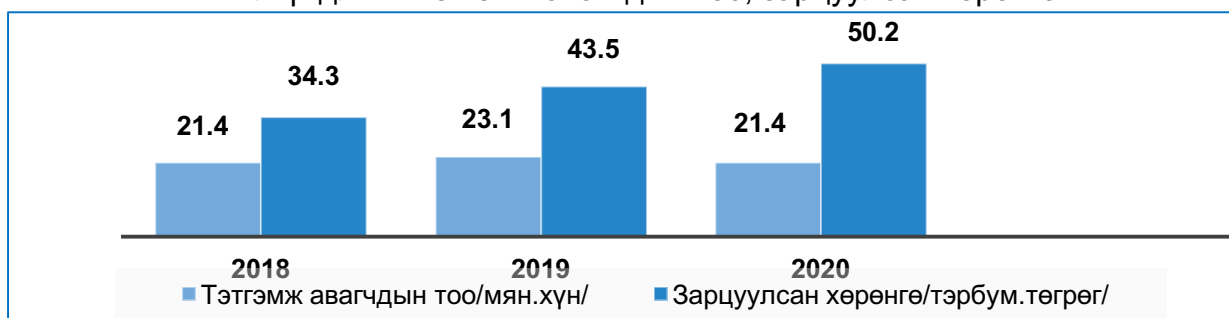
Тэтгэмж авагчдын тоо, зарцуулсан хөрөнгө

№	Тэтгэмжийн төрөл	2018 он		2019 он		2020 он	
		Тоо /мян.х үн/	Хөрөнгө /тэрбум .төг/	Тоо /мян.х үн/	Хөрөнгө /тэрбум .төг/	Тоо /мян.х үн/	Хөрөнгө /тэрбум .төг/
	Хөдөлмөрийн чадвар түр алдсаны	133.9	17.9	132.9	19.8	113.7	20.2
	Жирэмсний болон амаржсаны	61.5	79.9	63.4	90.2	64.6	109.9
	Оршуулгын	14.1	14.1	13.9	13.9	12.9	12.9
	Эхийн хүүхэд асрах чөлөөтэй хугацааны тэтгэмж	-	-	-	-	83.7	2.2
	Нийт	209.5	111.9	210.2	124.0	274.9	145.2

Ажилгүйдлийн даатгалын сангийн талаар:

Ажилгүйдлийн даатгалын санд 2020 онд 25.9 тэрбум төгрөгийн шимтгэлийн орлого төвлөрч, сангаас 21.4 мянган даатгуулагч 50.2 тэрбум төгрөгийн ажилгүйдлийн тэтгэмж, Нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлөх, ажилгүйдлийн даатгалын сангаас дэмжлэг үзүүлэх тухай хуулийн хүрээнд 44.1 тэрбум төгрөгийг дэмжлэгийг ажилтнуудад олгосон.

Ажилгүйдлийн тэтгэмж авагчдын тоо, зарцуулсан хөрөнгө

Уг сан нь орлогоороо зарлагаа нөхөн алдагдалгүй ажиллаж байсан бөгөөд харин 2020 оноос алдагдалтай ажиллах болсон.

Энэ нь Нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлөх, ажилгүйдлийн даатгалын сангаас дэмжлэг үзүүлэх тухай хуулийн үйлчлэлээр дээр дурдсан аж ахуйн нэгжийн 80.9 мянган даатгуулагчид 44.1 тэрбум төгрөгийн дэмжлэг уг

сангаас олгосон нь 2020 оны эцэст 85.6 тэрбум төгрөгийн алдагдалд хүргээд байна.

Иймд дээрх хууль зүйн үндэслэл, практик шаардлага, сангийн тогтвортой байдлыг хангах зэрэг нөхцөл байдалтай нийцүүлэн Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хууль болон Нийгмийн даатгалын сангаас олгох ажилгүйдлийн тухай одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөж буй хуулийн тэтгэмжийн даатгалын харилцааг зохицуулсан заалтыг Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийн бүх харилцааг нэг хуулиар зохицуулахаар Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийн тухай хуулийн төслийг боловсруулсан.

Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийн тухай хуулийн зорилт нь тэтгэмжийн болон ажилгүйдлийн даатгалын сангаас даатгуулагчид олгох тэтгэмжийн төрөл, хэмжээ, эрх үүсэх нөхцөл, хугацааг тодорхойлох, ажлын байрыг тогтвортой хадгалсан, нэмэгдүүлсэн ажил олгогчид шимтгэлийн хөнгөлөлт үзүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулах юм.

Хуулийн төсөлд тэтгэмжийн даатгалын сангаас хөдөлмөрийн чадвар түр алдсаны, жирэмсний болон амаржсаны, нас барсан даатгуулагчийн гэр бүлийн гишүүнд тэтгэмж олгохоор харин ажилгүйдлийн даатгалын сангаас ажилгүйдлийн тэтгэмж, ажил олгогчид шимтгэлийн хөнгөлөлт үзүүлэхээр өнөөдрийн мөрдөж буй хуулийн хүрээнд тусгасан.

Хуулийн төсөлд бөөрний хүнд хэлбэрийн дутагдал, эрхтэн шилжүүлэх мэс засал хийлгэсэн болон эрхтэний донор болсон даатгуулагчид хөдөлмөрийн чадвар түр алдсаны тэтгэмж олгох хугацааны нэг удаагийн дээд хязгаар нь ажлын 132 өдрөөс (хүчин төгөлдөр мөрдөж буй хуулиар 66 хоног) хэтрэхгүй байхаар хоногийг нэмэгдүүлсэн.

Хүчин төгөлдөр мөрдөж буй хуулиар нэг болон ихэр хүүхэд төрүүлсэн эхийн амаржсаны тэтгэмжийг адил хугацаагаар бодож байгааг өөрчлөн ихэр хүүхэд төрүүлсэн эхчүүдэд 20 хоног нэмэгдүүлэн тэтгэмж олгохоор зохицуулсан.

Олон Улсын Хөдөлмөрийн байгууллагаас баталсан Нийгмийн хамгааллын доод хэм хэмжээний тухай 1952 оны 102 дугаар конвенцид иргэнд олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийн доод хэмжээ нь түүний авч байсан хөдөлмөрийн хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын 50 хувиас багагүй байхаар заасан конвенцийн шаардлага, зөвлөмжид нийцүүлэн ажилгүйдлийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийг бодох хувийг нэмэгдүүлсэн.

Даатгуулагчийг ажилгүй болохоос урьдчилан сэргийлэх, ажлын байранд нь тогтвор, суурьшилтай, урт хугацаанд ажиллуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор ажил олгогчид 5 жилд 1 удаа 10 хувиар шимтгэлийн хөнгөлөлт үзүүлж байсныг сангийн чадавхид үндэслэн 3 жилд нэг удаа 15 хувиар хөнгөлөлт үзүүлэхээр тусгав.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар даатгуулагчийн авах тэтгэмжийн хэмжээ нэмэгдэж, даатгуулах сэдэл, хүсэл, сонирхол өсөж даатгуулагчийн нийгмийн баталгааг хангахад эерэг нөлөө үзүүлэх, хуулиудын уялдаа холбоо сайжирч, иргэд, даатгуулагч, ажил олгогч болон нийгмийн даатгалын байгууллага хууль тогтоомжийг нэг мөр хэрэгжүүлэх нөхцөл бүрдэх, даатгуулагчийн амьдралын

баталгаа сайжирч, ажил олгогчийн санхүү, төлбөрийн чадавхид эерэгээр нөлөөлнө.

Энэхүү хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхэд хуулийн этгээд болон төрийн байгууллага, даатгуулагчид нэмэлт зардал, дарамт үүсгэхгүй харин нийгмийн даатгалын сангаас 744.8 сая төгрөгийн даатгуулагч болон ажил олгогчийн тэтгэмжид, хөнгөлөлтөд нэмж олгох урьдчилсан тооцоо гарч байна.

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР